

Modern Türklük Araştırmaları Dergisi

Cilt 15, Sayı 1 (Mart 2018), ss. 114-141

DOI: 10.1501/MTAD.15.2018.1.6

Telif Hakkı©Ankara Üniversitesi

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü

Giyinmek mi Gösteriş mi? 1720-1722 Yıllarında İstanbul'da Kürk Kullanımı

Gülser Oğuz

Neveşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi (Neveşehir)

ÖZET

Osmanlı Devleti'nde tüketim kültürünün varlığı, tüketim kalıpları üzerine bu güne kadar önemli bazı çalışmalar yapılmıştır. Bu konuda Tülay Artan ve Cristoph K. Neumann'ın çalışmaları dikkate değerdir ve yol gösterici mahiyettedir. Çalışmalar 18. Yüzyılda saray ve çevresinin ya da zenginlerin servetlerini sergileyiş şekilleri ve sebepleri üzerinde durmaktadır. Tüketim kalıpları işlenirken de konu lüks tüketim mallarının neler olduğu üzerine yoğunlaşmaktadır. Aynalar, dübünler, kürkler, cam ve porselen eşyalar zenginliğin gösteriminde kullanılanlardan bazılarıdır. Bu çalışmada merkeze kürk konulacaktır. Yani 18. Yüzyılın ortasında İstanbul'da kürk sahipleri ve kimlikleri üzerinden kürk kullanımının sebepleri üzerinde durulmaya çalışılacaktır. Asıl olarak soğuktan koruma işlevi olan kürkün, bu işlevinin dışında da kullanılıp kullanılmadığı ile ilgili ipuçları takip edilerek sorgulanmaya çalışılacaktır. Bir başka önemli soru da 'sadece servet kürk ediniminde etkin faktör müdür?' olacaktır. Diğer yandan kullanılan kürk çeşitleri ve bunların belirli kesimlerce özellikle tercih edilip edilmediğine dair de ipuçları yakalanmaya çalışılacaktır. Çalışmanın yapılabilmesi için 46 sıra nolu 1133-1134 (1720-1722) yıllarını kapsayan İstanbul Kısmet-i Askeriye Sicil defteri kullanılacaktır. 94 sayfa olan defterde 101 tane dökümlü tereke kaydı bulunmaktadır. Tereke kayıtları ölen bir kişinin geride bıraktığı mal varlığını ihtiva ederler. Bu bakımdan kişilerin kürkleri var ise bu kayıtların da yer aldığı defterler çalışma için büyük önem taşımaktadır.

ANAHTAR SÖZCÜKLER

Kürk, Tüketim, Osmanlı devleti, İstanbul, 18. yy. zenginlik, Tereke Kayıtları.

ABSTRACT

On the existence of consumption culture and consumption patterns in Ottoman Empire have been studied to this day. The researches of Tülay Artan and Cristoph K. Neumann in this regard is remarkable and guiding. These studies emphasizes the forms and reasons for exhibiting the wealth of the palace and its imperial entourage, or Ottoman wealthy peoples in the 18th century.

While consumption patterns are being processed, issue of luxury goods such as mirrors, binoculars, furs, glass and porcelain are some of the items used in the display of wealth. The focus of this paper will be the fur, leather-fur goods as sign and symbolic luxury consumption in the first two decades of the middle of the 18th century. This article tried to question the clues about the fact that the fur, which is primarily protective from the cold, is also used outside of this function. Another important question is that if it's 'only wealth is an effective factor to buy the fur?' On the other hand, we will try to get clues about the types of fur (quality) used and whether they are especially preferred for certain sectors. A Registry of İstanbul Kısmet-i Askeriye Court dated 1133-1134 (1720-1722) will be the main source for the article. In this collected recordings of 94 pages, there are about 100 records. These *Tereke* records contain the property of a deceased person left behind.

KEY WORDS

Fur, Consumption, Wealth, Ottoman Empire, İstanbul, 18th century, Probate Inventories.

1. Giriş: Teorik Çerçeve

Tüketim, ihtiyaç, arzu, istek gibi taleplerle ve bu taleplerin karşılanması için gerekli olan mal, hizmet gibi üretim çeşitlerine ve paraya ya da bunun yerini alacak bir değere dayalı, ayrıca zamana ve mekâna bağlı olan, sosyal ve ekonomik bir ilişki biçimidir (Orçan 2014: 23). Tüketimde etkili olan yalnızca gereksinim değil, gittikçe artan şekilde arzulardır (Bocock 1993: 13); nitekim konumuz açısından bakacak olursak güzel görünme arzusu gibi. Tüketim kültürünün konumuzla alâkalı olan tanımı da her toplumun yaşamakta olduğu tüketim geleneğini, tarzını ve biçimini belirlemek amacıyla kullanılmasıdır (Orçan 2014: 28). Bu kültürün her toplulukta olduğu gibi Osmanlı toplumunda da varlığı bilinmektedir. Bu noktada toplumun herhangi bir obje ya da eşyayı sahip olmak için gösterdiği refleksin sebeplerinin farklı olabileceği açıktır. Bu faktörler moda, temel ihtiyaçlar, cinsiyet ilişkilerini de içine alacak biçimde cinsî ya da dinî tutumlar, gösteriş vb. olabilir. Sahip olunan eşya yukarıda da değinildiği gibi sırf ihtiyaçtan alınmaz. Bazı objeler aynı zamanda semboldür. Bu anlamda kıyafet kendi "sembol" dilini bütün mekânlarda en iyi ifade eden eşyalardan biridir (Meriç 2000: 367). Bir Osmanlı görevlisinin statü sembollerinin arasında bazı eşyaların yanında kürk de vardır (Göçek 1999: 91). Bu çalışmada da merkeze bir kıyafet türü olan kürk kullanımı alınacaktır ve payitaht İstanbul örneğinde insanların kürk ediniminde hangi faktörlerin etkili olmuş olabileceği sorgulanacaktır. Yine hemen eklemek gerekir ki kürk, pek çok çalışmada zenginlikle ilişkilendirilmiştir.

Osmanlı 18. yüzyılı söz konusu olduğunda zenginliğin sunumu ve bir kişi veya bir grup tarafından özellikli gösterilmesi üzerine odaklanan çalışmalardan bir kaç bizim çalışmamıza da yol gösterici nitelikte olmuştur. Bunlardan ilki Tülay Artan'ındır. Artan'ın "Terekeler Işığında 18. Yüzyıl Ortalarında Eyüp'te Yaşam Tarzı ve Standartlarına Bir Bakış Orta Halliliğin Aynası" isimli makalesi bahsedilmeye değerdir. Bu makalede Eyüp örneği üzerinden orta hâllilik kavramı üzerinde

durulmuştur. Öte yandan lüks tüketim malları olarak nitelendirilen eşyalar ve bunların kişinin gelir düzeyiyle olan doğru orantısı çalışmanın odak noktasıdır.¹ Bunlar servetle ilişkilendirilen billur, porselen, saat, ayna, dürbün ve kürk gibi eşyalardır. Artan çalışmasında daha sonra yapılacak çalışmalara yol gösterecek sorular sormaktan da geri durmamıştır. Mesela 18. yüzyılda yönetici elitin (saraylılar ve saray çevresi) bahsi geçen lüks tüketim mallarına olan ilgisinin daha aşağıdaki gelir grupları içinde de var olup olmadığı gibi.² İşte çalışmamızın hareket noktasını belirleyen noktalardan birisi bu soru olmuştur.³

Osmanlı Devleti'nde tüketim kalıplarıyla ilgili önemli bir diğer çalışma da Christoph K. Neumann'ındır. "Birey Olmanın Alameti Olarak Tüketim Kalıpları: 18. Yüzyıl Osmanlı Meta Evreninden Örnek Vakalar" isimli makale alanına önemli katkı bir yapmıştır. Çalışmasında Neumann, ilk olarak, toplumdaki tüketim kalıplarının devlet tarafından denetlendiğini ve böylece toplumda tabakalaşmanın sağlandığını vurgulamaktadır. Neumann çalışmasını 18. yüzyıldan örnek olarak seçtiği birkaç zengin kişinin geride bıraktığı mal varlıkları üzerinden yapmıştır. Bu kişilerin yukarıda değinilen lüks tüketim malları ve servet yapılanması üzerinde duran yazar,

¹ Servet ve lüks malların kullanımı arasındaki doğru orantı ve elitler arasındaki gösterişçi yaşam tarzı başka çalışmalarda da ifade edilmiştir. Tereke defterlerine dayanarak Osmanlı maddî kültüründeki değişimi yüzyıllık bir aralıkta ele alan Bozkurt (2011: 97, 281) ve yine benzer görüşler çerçevesinde kürk vurgusu üzerinden 18. yüzyıl başını ele almış çalışmasıyla Karahasanoğlu (2009: 66).

² Artan ilgili yazısında (1998: 51) burada böyle bir sorgulamanın "tüketimin sırf politik kararların yarattığı bazı dönüm noktalarıyla, daha çok bu kararlara denk düşen simgesel mesajlar bağlamında ilişkilendirilmesi tavrından" farklı bir irdeleme gerektirdiğini de belirtir. Artanın bu makalede bahsettiği 'simgesel mesajlar ve politik kararların yarattığı dönüm noktaları'ndan kasıt bir başka makalesinde ele alınmıştır. Artan'a göre (1999/2000: 300-305) 14. yüzyıldan 16. yüzyılın sonlarına uzanan başarılı yayılma sürecinde eşlik eden askerî karizmatik önderlik tarzı ve meşruiyet edinme biçimi kısa süreli seferler ve kesin sonuçlu imha savaşlarıyla kazanılan parlak zaferlerin artık olanaksızlaşması sonucu yerini büyüyen ve karmaşıklaşan bir bürokrasinin, ricâl aracılığıyla yönetilmesine bırakıyordu. Burada önemli olan sultanı sonu belirsiz seferlere götürüp meşruiyetini riske atmaktansa varlığıyla ricâlin ve bürokrasinin devamlılığının teyit etmesini sağlamaktı. Bunun içinde hanedan üyeleri güçlerini farklı şekillerde göstermeli, güç ve servetlerini barışçı biçimlerde sergilemek yoluyla varlık-varsılıkla ve bunun devamlılığı konusunda güven vermeliydiler. Aynı düşünce yapısı üst düzey devlet adamları için de geçerliydi. Buna göre bu gruplar güçlerini servetle ve simgesel eşyalarla sergileme düşüncesi taşıyordu.

³ Tüketim alışkanlıklarıyla Cenk Reyhan'ın (2008: 272) yine tereke kayıtlarına dayalı çalışmasında elde ettiği sonuç "...belirleyici olanın 'simgesel ve gösterişçi tüketim' değil, 'toplumsal sınıf' ve 'cinsel kimlik' olduğunun bariz bir şekilde ortaya çıktığıdır. Mesela tüfek tabanca vb. Osmanlı egemenlerinin kullanma hakkına sahip olduğu tüketim maddelerine en çok 'askeri/egemen sınıfta' ve 'erkeklerde'; buna karşılık şamdan, ayna, top bez vb. daha ev içi gündelik maddi tüketim maddelerine bariz bir çoğunlukla kadınlarda rastladık. Bunlar gösterişe yönelik olmayan, toplumsal sınıf ve cinsel kimliği belirlediği gerçek tüketim maddeleridir."

çalışmasının başlarında 'her şeyin mevcut olduğu yerde kalıp mı (tüketim kalıbı) kalır?' sorusunun sorar. Aslında bu soru çok yerinde ve belirleyici bir sorudur çünkü pek çok şeyi almaya gücü yeten insanlardan tüketim kalıbı sergilenmesinin beklenemeyeceği vurgusudur. Fakat çalışmanın ilerleyen safhalarında kişinin örnek aldığı ya da özendiği hâmi ile uyum; yeni zenginlik ve asilzâdeliğin etkisi; serveti sergileyecek statünün mevcudiyeti gibi faktörlerin kişinin tüketim kalıbı sergilemesinde etkili olduğunu vurgulamaktadır (Neumann 2009: 7-47; Reyhan 2008: 264). İşte bu faktörlerin sorgulanması bizim çalışmamızın diğer hareket noktasını oluşturmaktadır. Diğer yandan Cenk Reyhan ise (2008: 264) çalışmasında tüketimin sembolik mi yoksa temel ihtiyaca mı yöneliktir şeklinde sorduğu soruya "Osmanlı toplum formasyonunda, sembolik ihtiyaç ve gösterişçi tüketimden ziyade temel ihtiyaçların belirleyici olduğu" tezli cevabını vermiştir. Bu durum, konuyu biraz daha karmaşık hâle getirmektedir.

1.1. Çalışmanın Amacı

Gerek Artan gerekse Neumann 18. yüzyıl Osmanlı tüketim kalıplarının nedenleri ve nasılları üzerine önemli aşamalar kat etmişlerdir.⁴ Bu iki çalışmada da tespit edilen lüks tüketim mallarının hanedan ve çevresinde oluşan kullanımının daha alt seviyelerdeki kişilerde de olup olmadığına da sorgulanabileceği dile getirilmiştir.⁵ Bu çalışmada bahsi geçen sicil defterindeki kişiler üzerinden lüks mallardan kabul edilen kürkün kim tarafından hangi çeşitlerinin kullanıldığı, servet ve kürk kullanımı arasındaki ilişkinin tespiti, aynı servet aralıkları fakat farklı toplumsal gruplar arasında kürk kullanımının benzerlik ya da farklılık taşıyıp taşımadığı, kürk kullanımının simgesel mi işlevsel mi olduğu gibi sorulara cevap bulmaya çalışmak amaçlanmıştır.

Diğer yandan 18. yüzyıl pek çok çalışmada vurgulandığı üzere zenginliğin dışavurumunun daha yaygın yaşandığı dönemdir. Bu durum o kadar artmış olmalı ki eşlerin rütbeye göre giyinmesi istenmiştir. Hatta bu konudaki rahatsızlık bazı fermânlara da yansımıştır. Halktan kişilerin askerî sınıf üyeleri gibi giyindikleri; bunu

⁴ Osmanlı'daki tüketim kültürünün 18. yüzyıldan önce de var olduğuna dair çalışmalar yapılmıştır. Bkz. Karababa (2006).

⁵ 18. Yüzyılın ilk yarısında "Lâle Devri" olarak adlandırılan dönemin lüks ve sefa dönemi olduğu tezi anlatılabilen bir tezdur. Ancak yeni bazı araştırmalarda bu dönemin bu şekilde değerlendirilmemesi gerekçeleriyle dile getirilmiştir. Bkz. Karahasanoğlu (2010: 427-440); farklı bir yaklaşım için ayrıca bkz. Gezer (2015: 331-352). Belki de lüks ve sefa algısının yaratılmasına sebep olan şey, 18. yüzyılda saray ve çevresinin yaşam tarzının daha çok halkın gözü önünde yaşanıyor olmasıdır. Kürk temelinde bakıldığında da bu durumun daha alt düzey askerî sınıf üyeleri ve halk nezdinde kürk sahibi olmanın bir "moda" veya "furya" olarak kabul edilip edilmeyeceği araştırılmaya zaman aralığı ve toplumsal gruplar arası ilişkilerin değişen eğilimleri dikkate alınarak muhtaçtır.

yapmamaları gerektiği vurgulanmıştır (Argıt 2015: 246).⁶ Kürk de zenginliğin sunumunda kullanılan kıyafetlerden biri olmuştur (D’ohsson: 90; Tekin 2002: 755-765). Örneğin kakım ve vaşak kürkünün vezirler, ulema ve devlet ricâline mahsus olduğu hâlde “(alım) gücü yetenlerin” giydiği dile getirilmektedir (Argıt 2004: 12-13; Argıt 2015: 246). Dile getirilen bu tür yasakların incelenen defterdeki tereke sahiplerince delinip delinmediği, kuralı bozanlar varsa bunların kimliği ve hayatıyla ilgili verilerin sağladığı bilgiler ölçüsünde ufak gezintilere çıkmak çalışmanın diğer bir amacıdır.

1.2. Kaynaklar, Sınırlılıklar ve Yöntem

Bu çalışma için 1133-1134 (1720-1722) yılları arasını kapsayan **46 numaralı İstanbul Kismet-i Askeriye Mahkemesi Sicil Defteri [İKAS]** kullanılmıştır.⁷ Defter *a* ve *b* yüzü olmak üzere 92 sayfadır. Çalışmada kaynak olarak sadece bahsedilen sicil defterinin içinde yer alan **tereke kayıtları** kullanılmıştır. Mahkeme kayıtları kürk kullanımının ve servetle ilişkisini gösteren veriler içermediği için çalışmanın dâhiline alınmamıştır. Tereke kaydı ölen bir kişinin geride bıraktığı mal varlığını ihtiva eden dökümlerdir. Deyim yerindeyse tereke kayıtlarında genellikle iğneden ipliğe her şey kaydedilir. Dolayısıyla bu kayıtlar sosyo-ekonomik tarih çalışmaları için büyük önem taşırlar (Canbakal 2009: 1-7; Sabev 2012: 259-272). Ancak ölenin **varislerinin** mirastan özellikle yükte hafif bahada pahalı mallarda mal kaçırmaması da mümkün olabilmektedir. Şüphesiz kayıtları tutan kişiler bunun olmaması için büyük çaba sarf etmekteydiler. Çünkü bu işi yapan **kassamlar tereke yekûnundan** belli oranlarda pay elde ederlerdi ve olduğunda az gösterilen bir tereke dökümü onların da gelirini etkileyecekti (Öztürk 1988: 581). Diğer yandan bu verilerdeki sonuçlar kişi öldüğü andaki **servetidir**. Yani yaşamı boyunca servetinin daha azı ve daha çoğuna sahip olmuş olabilir ya da **malının** bir kısmını başkalarına **hibe** etmiş bile olabilir (Bozkurt

⁶ Osmanlı toplumunda halk, bakış açısına göre farklı şekilde gruplara ayrılabilir. Müslim-gayrı müslim; köylüler, kentliler ve göçebeler; reaya, askerî sınıf gibi. Kimin askerî sınıf üyesi olduğunun tespiti zaman zaman büyük sıkıntılara yol açabilmiştir. Prof. Ömer Lütfi Barkan’a göre bu sınıf içinde hakikî olarak askerlik yapanlar ve bunların çocukları, eşleri, azat edilmiş köleleri, emeklileri; imam, müezzin, vakıf hademesi gibi vazifelere padişah berâti ile tayin edilmiş memurlar; hizmetleri ile vergiden muaf tutulduklarına dair muafiyetnâme almış olan imtiyazlı tuzcu, madenci gibi hizmet mukabili kişiler bulunmaktadır. Yelpazenin bu kadar geniş tutulmasının sebebi ise Barkan’a göre ‘padişah divanında nüfuzlu bir mevkide olan kadaskerin yararına daha fazla resim toplayabilmesi’dir. Çünkü askerî sınıftan olanların terekelerinin gelirlerini Anadolu’dakilerde Anadolu kadaskeri, Rumeli’dekilerde ise Rumeli kadaskeri almaktaydı. Reâyânın tereke kayıtlarının gelirleri ise bölge kadılarına aitti. Barkan (1966: 4-6) Reaya ise askerî sınıf kabul edilen ilmiye, kalemiye ve seyfiye mensuplarının dışında kalan kişiler olarak (Öz 2007) tanımlanmıştır.

⁷ Defterin İstanbul’un hangi semt veya semtleri kapsadığı kesin belirtilmemekle birlikte, Derviş Ali, Defterdâr Mehmed Çelebî, Tepe Başı, Cafer Ağa, Nişancı Paşa-yı Atik gibi mahalle isimleri geçmektedir.

2011: 17, 98). Bu ihtimaller tereke kayıtlarında elde edilen verilerin örneklem olarak kabul edilmesi gereğini ortaya çıkarmaktadır. Verileri örneklem olarak alma gereğini doğuran diğer durumlar şunlardır:

Kassamın terekeye müdahalesi iki durumda gerçekleşirdi. İlki varislerden birinin mahkemeye başvurusuydu. Diğer de terekeye mahkemenin müdahale hakkının doğmasıydı. Müdahale hakkının doğması da **vasisi** olmayan küçük çocukların haklarının korunması gereken ve mîrîye borcu olan terekelerle sınırlı idi (Öztürk 1988: 580-581). Diğer yandan Osmanlı devletinde iki tür kassam bulunurdu. Bunlardan biri **askerî kassamlar** ki askerî sınıfın tereke kayıtlarını tutarlardı. Diğer de **beledi kassamlar** ve reayanın terekelerini tutarlardı. Fakat defterlerde askerî sınıf üyeleriyle reayanın terekelerinin karışık hâlde buldukları bilinmektedir. Nitekim bizim incelediğimiz defterde de unvanlar üzerinden yapılan sorgulamada reaya terekelerinin de varlığı tespit edilmiştir. Bu bilgilerden de tereke kayıtlarının toplumun genelini yansıtmadığı anlaşılmaktadır. Tereke kayıtlarının bu özellikleri çalışmanın da sınırlılığını oluşturmaktadır.

İncelenen defterde 101 adet **dökümlü tereke kaydı** bulunmaktadır. Dökümlüden kasıt, kişinin terekesinin yukarıda tereke tanımının yapıldığı şekliyle tutulmasıdır. Bunun yanında 26 tane de sadece taşınmazlarının, askerî kassam hissesinin ya da alacaklarının kayıtlarının yer aldığı eksik olduğu düşünülen kayıtlar vardır. Dolayısıyla bu terekeler incelemenin dâhiline alınmamıştır. 101 adet terekenin 28 tanesi **kadın terekesidir**. Bir kişinin de gayrimüslim olduğu görülmüştür. Erkeklerin unvanlarına bakılarak 34 tanesinin *askerî* sınıf üyesi olduğu söylenebilir.⁸ 22 erkek *reayadandır*. 8 kişi de okumuş, bilgili anlamındaki asil aile üyelerine verilen *çelebî* unvanı taşımaktadır (Pakalın 1993: 342-345). 8 terekenin kime ait olduğu tespit edilememiştir. Bunun da sebebi, defterin yazısının zaman zaman okunamayacak kadar bozuk olması ve defterin pek çok sayfasının üst kısımlarının yırtılmış olmasıdır. Defterin bu yapısı aynı zamanda tam sonuçlar alınmasını da engellemiştir. Çünkü defterin o kısımlarına gelen verilerin hiçbir şekilde bilinemeyecek olması elde edilecek sonuçları da eksik bırakacaktır.

Çalışmada uygulanan yöntem şudur: Öncelikle *excell* programına tereke sahiplerine dair bilgiler, unvanı da gözetilerek sırasıyla kaydedilmiştir. Her dökümlü

⁸ Bunlardan yedisi efendi, on üçü ağa, dördü bey, üçü beşe (:yeniçeri ileri geleni), üçü çavuş, biri sipahi, biri yeniçeri, biri mirahur olarak tanımlanmıştır. *Ağa*, Osmanlı'da reis, eşraf manasında kullanılmıştır. Bunun yanında Osmanlı Devlet ricâlinin orta tabakasından mühim kısmına verilen unvandır. Huart (1988: 147). *Bey* unvanı Osmanlılarda kabile/aşiret/aile reislerine, askerî ve mülkî büyük memurlara ve büyük devlet adamlarının çocukları için kullanılmıştır; Köprülü (1988: 580-581). *Efendi* unvanı ise eğitim ve terbiye almış kişiler için kullanılır bir tâbirdir (Pakalın 1993: 506-507). *Çavuş* da Osmanlı'da muhtelif işlerde kullanılmış olan memurların adıdır (Pakalın 1993: 332).

kayıt, kürk odaklı olarak incelenmiştir. Kürkü olanların kürkleri fiyat, çeşit ve adedi gibi tespit edilebilen tüm yönleriyle kaydedilmiştir. Bunun yanında kürkü olmayanlar da ayrıca kaydedilmiştir. Diğer yandan kürkü olsun olmasın bütün herkesin tereke yekûnu tek tek belirlenmiştir. En son aşamada da tereke yekûnları üzerinden küçükten büyüğe doğru bir sıralama yapılmıştır. Bu sıralama ile zenginlik ile kürk sahipliği arasında nasıl bir ilişkinin olduğu sorgulanmaya çalışılmıştır. Diğer yandan her kürk sahibinin kürklerinin değerinin tereke yekûnunun yüzde kaçını kapsadığı sorgulanmıştır. Bu sorgulama sonuçları da büyükten küçüğe sıralanmış ve farklı sonuçlara ulaşılmış ve bir (EK : Tablo 1) hâlinde makale sonunda verilmiştir.

2. 1720-1722 Yılları Arasında İstanbul'da Kullanılan Kürkler ve Kürk Sahipleri

Kürk, Türkçe bir kelime olup hem işlenmiş hem de işlenmemiş hayvan derilerini ifade eder. Kürk tarih öncesi devirlerden beri insanların ısınma ihtiyaçları için kullandıkları elbiselerde kullanılmıştır. Medeniyet ilerledikçe kürk bir ihtiyaç olmaktan çıkıp lüks giyim malzemesi hâline gelmiştir. Özellikle Çin, Mısır, Yunan ve Roma medeniyetlerinde alımlı ve süslü kürkler zenginlik ve zarafet simgesi olmuştur. Bu durum Türkler için de geçerlidir. Osmanlı Devleti'nde de kürk, lüks tüketim mallarından biri olmuştur.⁹ Kürkün önemini anlatan bir başka örnek, padişahın şenliklerde, kutlamalarda ya da görev yükselmelerinde hediye olarak, kişiyi yüceltme maksadıyla kürk hediye etmesidir (Uzunçarşılı: 1988: 97,161,171). Hatta kürke olan ilgi o kadar artmıştır ki devlet kürk kullanımını kontrol altına almaya çalışmıştır.

17. yüzyıl Osmanlı piyasasında semmûr (samur), vaşak, zerdava, kakum (kakım), tilki, kursak (karsak), sansar, sincap, çalkafa (çalkafa kurdun ense postu), tavşan, göçen (kokarca), çakal, kuzu, kedi (saz, alaca, Van ve siyah türleriyle) kürkleri görülmektedir. Bu kürkler hayvanın sırt, kafa, nafe, boyun ve paça gibi bölümlerinden yapılırdı. Bunların her birinin piyasada iki ya da üç kalitesiyle bulunduğu belirtilmiştir. İthal kürklerin piyasada yerlilere göre daha pahalı olduğu bilinmektedir. En değerli kürkler sırasıyla siyah tilki¹⁰, Sibiryalı gri sincabı, samur, elma yanağı (tilki postlarının yanak parçalarından yapılmış samura yakın değerinde bir kürk), vaşak, zerdava ve kakumdur (Karaca 1988: 569; D'ohsson: 91).

Bizim incelediğimiz defterde de çok geniş yelpazede kürk çeşidinin varlığı tespit

⁹ Osmanlı sarayında kürke olan düşkünlüğün en iyi örneklerinden biri I. İbrahim (1640-1648; IV. Murad'ın halefidir; d.1615) dönemidir. Bu düşkünlük yukarıda Artan'ın çalışmasında da belirtildiği üzere 18. yüzyılda da devam etmiştir. I. İbrahim döneminde kürk kullanımı için bkz. Emecen (2000: 278).

¹⁰ Lady Montagu "III. Ahmet'in üzerinde 1000 İngiliz kıymetinde Moskova'nın siyah tilki kürkü" olduğunu dile getirir. Montagu (2008: 37).

edilmiştir. Bunlar 32 kişide nafe, 8 kişide semmûr, 2 kişide vaşak, 9 kişide kakım kürk, 36 kişide sincab, 4 kişide kuzu, 9 kişide çalkafa, 1 kişide tilki, 1 kişide su samûru, 2 kişide kedi, 2 kişide zerdeva ve bir kişide sansardır.¹¹ Bunun yanında hangi hayvanın kürkü olduğu belirtilmeden bazen sadece "kürk" olarak kayıtların varlığı da tespit edilmiştir. Yalnızca bir kürk çeşidinin de tespiti yapılamamıştır.¹²

İncelenen defterde kürkü olmayan 18 kişi bulunmaktadır, terekeleri 3.740 ile 718.280 akçe arasında değişmektedir. Bunların en zenginlerinin hayatlarına dair izler şöyledir: 713.280 akçelik terekesi olan kişi Esseyid Mehmed bin Esseyid Ebubekir'dir ve aslen Diyarbakırlıdır. Eşyalarından İstanbul'a ticaret için geldiği anlaşılabilmektedir. Dolayısıyla memleketinde de eşyaları ve kürkü olabileceği için liste dışı bırakılmıştır (İKAS, 21a-2.). Listedeki kürkü olmayan bir alttaki kayıt ise Niş defterdarı Mehmed Ağa bin Ahmed'dir. 720 akçelik şal kürk kabı vardır. Ancak kürkü yoktur. Terekesinde 60.000 akçelik Edirne'deki mülk menzili bile kayıtlı olan zatın kürkünün olmaması ilginçtir (İKAS, 54a-1) Kesin yargıya varmamak adına listedeki kürkü olmayan kişiler incelenmeye devam edilmiştir. Mesela diğer kişi 180.173 akçelik terekesiyle Elhac Mustafa bin Ahmed'dir. Fakat onun terekesinin tutulduğu sayfanın üst kısmı yırtıktır (İKAS, 4a-3). Bu durum yine yorum yapmamızın önünü kapamıştır. Diğer şahıs ise 129.270 akçelik terekesi olan Ahmed Beşe bin Mustafa'dır (İKAS, 37b-5) Bu kişi 101 kişilik listede zenginlik sıralamasındaki 78. kişidir. Peki bunu nasıl yorumlayabiliriz? Elde edilen sonuç şudur ki, kürk sahipliği ve servet arasında doğru orantılı bir ilişki vardır. Ancak orta düzeyin üzerindeki kişilerde de kürk sahipliğine rastlanmadığı da vakidir. Çok fakir insanların servetleri oranında kürkünün olduğu da tespit edilmiştir. Bu noktada kürk sahipliğinde servet kadar kişisel tercihlerin de etkili olabileceğini söylemek mümkündür.

Kürkü olmayanların belirli gruplar üzerinde yoğunlaşıp yoğunlaşmadığına dair

¹¹ Yukarıdaki verilerden 18. yüzyılın ilk yarısında İstanbul'da en çok kullanılan kürk çeşidinin sincab ve nafe olduğu görülmüştür. *Nafe* kelime anlamı olarak (Parlatır 2006: 1249) tilki ve benzeri kürkü değerli hayvanların göbeğinin altındaki deri olarak tanımlanmıştır. Aslında burada nafe denilirken genellikle hangi hayvanın derisinden yapıldığından ziyade, hangi bölgesinden yapıldığı kast edilmiştir. Çünkü bazı kayıtlarda "sincab nafesi" şeklinde hangi hayvanın derisinin kullanıldığı da belirtilmiştir. Mesela 4 Receb 1134 (20 Nisan 1722) tarihli kayıta ismi belirlenemeyen bir kadının kürkü 'köhne kırmızı sincab nafesi kürk 90' şeklinde kaydedilmiştir (İKAS, 92a-2). Hüseyin Beşe bin Abdullah'ın kürkü ise 'kırmızı çuka kablu nafe kürk 3430' olarak yazılmıştır (İKAS, 25b-2). Demek ki piyasadaki nafe kürkleri genellikle aynı hayvanın derisinden yapılıyor olmalı ki, ayrıca neden yapıldığı belirtilmiyor. Genelde rastlanılmayan hayvan nefesinden yapılanlar da sincap nafesi örneğindeki gibi hangi hayvanın derisinden olduğu özellikle belirtiliyordu.

¹² Detaylı bilgi için Ek: Tablo 1'e bakılabilir. Bu sayılar kişi bazında verilmiştir. Görüleceği üzere bir kişinin birden fazla aynı türde kürkü olabileceği gibi birden fazla türde de kürkü olabilmektedir. Dolayısıyla kürk sayısı bazında bakıldığında rakam daha da artacaktır.

yapılan sorgulamada elde edilen sonuçlar şunlardır: Üç kişi bey, bir kişi beşe, üç kişi ağa, bir kişi de sipahi olarak tanımlanmıştır. Yani bunlardan sekizinin askerî sınıf üyesi olduğu düşünülmektedir. İki kişinin kimliği belirsizdir. Geri kalanlardan ikisi çelebi unvanlıdır. Üçü kadındır. İki kişi de reaya erkektir. Dolayısıyla İstanbul örneğinde kürk sahipliğinde askerî sınıf üyeleri ya da reayanın daha etkin olup olmadığıyla ilgili kesin bir ayırımın yapılamadığı söylenebilir. Bu sorgulamayla ilgili net sonuçlar için veri havuzunun daha da genişletilmesi gerekmektedir.

Diğer yandan en değerli kürkler listesindeki siyah tilki ve Sibiryâ gri sincabı incelediğimiz defterde rastlanmamıştır. Listenin üçüncü sırasındaki semmûr kürk ise sekiz kişide vardır. Yukarıda semmûrdan daha değersiz olan kakım ve vaşak kürkün bile herkes tarafından giyilmemesi gerektiğine dair ikazların olduğu belirtilmişti. O zaman semmûr gibi değerli bir kürkü giyebilenler kimlerdi? Listedeki sonuçlar oldukça ilginçtir: Bahsedilen sekiz kişinin tereke aralığı 9.041 ile 3.609.808 akçe arasında değişmektedir. Yapılan incelemeye göre bu kürklerin en değerlilerini askerî sınıf üyeleri giymektedir.¹³ Semmûr kürk sahipleri şunlardır: Yağlıkçı Elhac ? Beşe bin Mehmed, Elhac Salih Ağa bin Mehmed, Hacer Hanım bint Mehmed Paşa, sabıka Yenişehir emini kâatibi Ahmed Efendi bin Ömer Efendi, Elhac Süleyman bin Ali, Mehmed Ağa bin Abdurrahman, Mustafa Çavuş bin Mustafa, Hatice Hatun ibn Abdullah (İKAS, 54b-1; 12a-2; 8a-3; 80b-1; 40a-2; 42a-5; 30b-2; 81b-1). Semmûr kürklerin değerleri 200 ile 36.900 akçe arasında değişmektedir. Ancak listedeki ibre zenginliğe doğru gittikçe semmûr kürk kullanımının da değerlerinin de arttığı görülmüştür. Bu kürk sahiplerinin üst düzey devlet görevlisi olmadığı da malumdur. O hâlde elimizdeki verilerden yasaklamalara rağmen “gücü yeten kişiler”in bu pahalı kürkleri almada istekli oldukları söylenebilir.

Tespit edilen kürklerin fiyat aralıkları ise 18 akçe ile 36900 akçedir. Tablo 1’de de görüleceği üzere, en yüksek tereke yekûnu 3.609.808 akçe, en düşük tereke yekûnu 2333 akçedir. Bütün terekelerin toplamı 9.194.195 akçe, ortalaması ise 91.031 akçedir. Bir sayı dizisindeki ortadaki sayı demek olan medyan ise 36.337 akçedir. Bu rakamlara, kürk fiyatları itibarıyla, biraz daha yakından bakılınca elde edilenler şunlardır: Öncelikle küçükten büyüğe doğru sıralanan tereke yekûnlarında medyan 36.337 akçe iken terekelerin ortalamasının 91.031 çıkması tereke yekûnunun yoğunluğunun düşük terekelilere doğru olduğunu göstermektedir. Burada 9.194.195 toplam tereke yekûnunun oluşmasını sağlayan en düşük tereke sahibine göre çok zengin tereke sahibinin ya da sahiplerinin olduğu da düşünülmelidir. Nitekim sonucu bu yönde etkileyen diğer ilk on zenginle beraber en zengin olan 8 Safer 1134 tarihli

¹³ Bu tespitle ilgili Madeline Zilfi (2008: 88), Osmanlı ulemasını ele aldığı bir çalışmada dolaylı yoldan askerî sınıf üyeliği ile değerli kürk sahipliği arasındaki ilişkiye “askerî sınıf üyesi olmak, bireyi her zaman samur kürk sahibi yapmıyordu. Fakat bazı ayrıcalıklardan yararlandığı gibi haydutlardan ve adaletsizlikten de koruyordu.” diyerek atıf yapmıştır.

kaydın sahibi Yağlıkçı Elhac ? Beşe bin Mehmed'in 3.609.808 akçelik terekesidir (İKAS, 54 b-1). Diğer yandan en yüksek kürk fiyatı medyanla neredeyse aynı değerdedir. O zaman bu sorgulamada elde edilen sonuçlar şunlardır: Kişilerin servetleri arasında "uçurum" olarak nitelendirilebilecek bir farkın olduğu söylenebilir. Bu durum kürk fiyatları için de geçerlidir. Zira en pahalı kürk 101 kişilik veri havuzunda yaklaşık elli kişinin tüm mal varlığından daha yüksek bir değere sahiptir.¹⁴ Bu sonuç bile kürkün defaatle ifade edildiği gibi kalitesi oranında lüks tüketim mallarından biri olduğunu bir kez daha teyit etmektedir.

3. En Zengin Kürk Sahiplerinin Hayatları

Elimizdeki verilere göre zenginlik ve kürk sahipliği arasında nasıl bir ilişkinin olduğunun tespiti için en zengin ilk on kişinin tereke kayıtlarına daha yakından bakmak bu noktada faydalı olacaktır. Listede 8 Zilhicce 1134 (30 Eylül 1721) tarihli kaydın sahibi Esseyid Mehmed bin Esseyid Ebubekir de bulunmaktadır. Terekesi 713.280 akçe değerindedir. Görülen o ki İstanbul'da ticaret için bulunmaktadır. Ayrıca terekesinde kürk bulunmamaktadır (İKAS, 21a-2). Bu kişi aslen İstanbullu olmaması gerekçesiyle liste dışı bırakılmıştır.

Listenin en zengin kişisi yukarıda da belirtilen Yağlıkçı Elhac? Beşe bin Mehmed'dir. 3.609.808 akçelik terekesi onun listede yer alan kişilerin genelinden oldukça varlıklı olduğunu göstermektedir. Zaten liste incelendiğinde görüleceği üzere en zengin ikinci kişiden neredeyse beş kat fazla tereke yekûnu vardır. Tereke dökümü dolayısıyla hayatına bakıldığında, en zengin bu kişinin beşe unvanından hareketle askerî sınıf üyesi bir tüccar olduğu söylenebilir. Eşine 12.000 akçelik mehir bırakmıştır. Servetiyle karşılaştırıldığında küçük meblağlar denilebilecek değerde 10 kişiye borcu kalmıştır. Belki de ticarî bir takım borçlarıdır. Zira alacaklılarının meslekleri derzi, gömlekçi, eskici şeklinde belirtilmiştir. Yaklaşık 1000 akçe civarında iki dinî içerikli kitabı, 1560 akçelik çalar saati, 200 akçelik fağfur fincanı, bir askerî sınıf üyesinin sahip olması beklenir şekilde 3600 akçe değerinde kılıcı lüks sayılabilecek olanlardır. İsmi tam belirlenemeyen bu zatın mütevazılığının içinde kürkleri dikkati çekmektedir. Bunlar çuka semmûr kürk 6800, çuka nafe kürk 1300, nafe kürk 800, hangi hayvandan olduğu belirsiz olarak belirtilen "kürk" 400, sincab kürk 1200 şeklinde kaydedilmiştir. En değerli kürkler listesinde yer alan semmûr kürkü 6800 akçelik fiyatıyla bu en zengin zatın kıyafetleri içinde yıldız niteliğindedir. Ama yaklaşık 36. 000 akçelik kürkü olabilen kişiler varsa bu en zengin kişinin niçin daha mütevazı bir seçim yaptığı

¹⁴ Piyasadaki kürk fiyatlarının incelediğimiz bu defterdekilerden çok çok fazla olabileceği bilinmektedir. Mesela 18. yüzyılın ilk yarısında Edirne'de 190.000 akçe değerinde kürk tespit edilmiştir. Sahibi de üst düzey bir yönetici olan Diyarbakır Valisi İbrahim Paşa'dır. Bkz. Oğuz (2013: 128).

sorgulanmalıdır. Bunun cevabı diğer örnekler de ele alındıktan sonra verilmeye çalışılacaktır. Peki gayet mütevazı bir hayatı olduğu anlaşılan, mesleği yağlıcı bu askerî sınıf üyesinin zenginliği nereden geliyordu? Daha derin bir inceleme yapıldığında görülmüştür ki servetinin önemli bir kısmı ticarî mallarından gelmektedir. 24.225 akçelik ipeği, 1.203.555 akçelik fağfur, billur ve dirgi kapkacağı vardır. Önemli derecede de çeşitli hisseleri bulunmaktadır. Burada dikkati çeken husus listedeki tereke sahiplerinden ikinci zenginin tereke yekûnundan bile fazla değerinde ticarî amaçlı porselen ve cam kapkacağı olan bu zatın evinin içinde yaşantısında bunlara yer vermeyip 200 akçelik fağfur fincan ile yetinmesidir (İKAS, 54 b-1) Acaba bu bir pintilik mi yoksa Neumann'ın ifade ettiği gibi bunları sergilemeye gereksinim duyacak ortamının olmaması mıdır?

İstanbul'da ikinci zengin Elhac Salih Ağa bin Mehmed'dir. 674.360 akçelik terekesi Diyarbakır'dan gelen zengini saymazsak onu ikinci sıraya yerleştirmiştir. Hayatına dair tespit edilenler eksiktir, çünkü tereke dökümünün olduğu kısımda defterde yırtıklar bulunmaktadır. Defterin geri kalanından elde edilenler şunlardır: Servetinin yarısını 300.000 akçelik mülk menzili oluşturmaktadır. Ağa unvanından askerî merteye olarak yukarıda bahsi geçen en zengin kişiden daha üst sıradaki bir askerî sınıf üyesi olduğunu söylemek mümkündür. 3000 akçelik sim pendül saati göze çarpan lüks mallarındandır. Bunun dışında ev içi eşyalarının ve mutfak eşyalarının ortalamasının üstünde olduğu söylenebilir. Hatta en zengin kişiyle kıyaslandığında kat kat üstün olduğu bile belirtilebilir. Lüks mallarının içinde kürkleri de dikkat çekicidir. Yeşil çuka kablu semmûr kürk 22.000, yeşil çuka kablu semmûr kürk 6000, semmûr kürk 15.000, semmûr kürk 2100, sincab kürk 3000 olarak sıralanan veriler hâlini açıklar niteliktedir. Elhac Salih Ağa'nın servetinin % 7,1'ini kürke ayırdığını da belirtmek gerekir. Peki bu durum nasıl açıklanabilir? Salih Ağa'nın mesleğiyle ilgili kesin bilgi olmamakla beraber onun yönetici elitin ön sıralardaki halkalardan birinde olmasa da seçkin bir yerde olduğu düşünülebilir. Ticarî herhangi bir faaliyetine dair ize rastlanmamıştır. Zarif yaşantısını sahip olduğu servet niteliğindeki evi, kürkleri ve ev içi eşyalarından tespit etmek mümkündür (İKAS, 12a-2). Lükse olan düşkünlüğünün en iyi göstergelerinden biri de kürklerinin dördünü farklı değerlerde olsa da "en değerli" kürkler listesinde yer alan semmûrdan yana kullanmasıdır.

Listenin üçüncü sırasında bir paşa kızı olan Hacer Hanım bint Mehmed Paşa vardır. Eşi zaim Hüseyin Ağa ibn Ali'dir. Aile bağları dolayısıyla askerî sınıftan olduğu anlaşılan Hacer Hanım'ın, üst tabakadan bir kişi olduğu söylenebilir. Zarafetini 252.000 akçelik elmas kuşak, 16.000 akçelik zümrüt küpe, 16.200 akçelik kebîr ve sağır zümrüt iğne açıklar niteliktedir. Ev içi eşyalarına bakıldığında defterde yırtıklar olmasından ötürü her veri incelenemese de çok varlıklı bir evde yaşadığı anlaşılmaktadır. Bu şıklığın içinde bir paşa kızı olarak cedid semmûr kürk 9000, **müsta'mel** kakım kürk 2600 olarak belirtilen kayıta zenginliğini ve ihtişamını

kürkleriyle sergilediği söylenebilir (İKAS, 8a-3).

Diğer bir zengin Salih Efendi bin Hüseyin Ağa'dır. 10 Rebi'ül-evvel 1134 (29 Aralık 1721) tarihli kayda göre hacda ölmüştür, terekesi 522.868 akçedir. Salih Efendi'nin değerli denilebilecek sim buhurdan ve gülabdanı, yine 7080 akçe değerle sim devâtu, ortalamanın üstünde değerde birkaç giysi türüyle bir nebze olsun zenginliği sahip olduğu eşyalarından hissedilmektedir. Toplam 3700 akçe değerinde üç kürkü vardır. Ama bu sergilenişe göre Hacer Hanım ve Elhac Salih Ağa ile karşılaştırıldığında Salih Efendi'nin daha mütevazı olduğu söylenebilir (İKAS, 27a-5).

Zenginlik sıralamasında beşinci zengin olarak görülen Ali Çelebî bin Ali Efendi'nin terekesi 442.706 akçedir. Servetinin genelini taşımaz mallar, çeşitli hisselerden gelen paralar ve dükkân gelirleri oluşmaktadır. Servetinin neredeyse dörtte biri çeşitli borçlarına gitmiştir. Ev içi eşyaları ve giyim kuşamına bakıldığında Ali Çelebî'nin çok sıradan bir hayat sürdüğü de söylenebilir. Birkaç parça olan eşyasının içinde lüks mallara neredeyse rastlanmamıştır. 1000 akçe değerinde müsta'mel ma'î şalı bu noktada kayda değerdir. Kürkü de yine müsta'mel kaydı düşülmüş olan "kabsuz sincab kürktür" ve değeri 360 akçedir (İKAS, 37a-1).

Zengin sıralamasından devam edildiğinde Elhac İsmail bin (..) ile karşılaşırız. 440.020 akçelik terekesi tespit edilmiştir. Terekesinin tutulduğu sayfa okunaklılık konusunda son derece kötüdür. Bu bizim onunla ilgili çok fazla bilgi vermemizin önünü kapatmaktadır. Ancak terekesinin çoğunun nakit paradan oluştuğu tespit edilmiştir. Mesela 24.000 kuruşu net olarak tespit edilebilmiştir. 36.000 akçelik mülk menzili bulunmaktadır. Hayatını nasıl yaşadığına dair verilere baktığımızda yaklaşık 2000 küsur ve 4000 küsur akçelik şâhîler,¹⁵ 5760 akçe değerindeki 6 beyaz sarık az saydaki yaşam eşyalarının içinde göze çarpanlardır. 2400 akçelik öd ağacı Elhac İsmail'in aslında inceliklerle ve zevke olan düşkünlüğüyle ilgili fikir sunmaktadır. Sonuçta yandığında güzel koku çıkaran öd ağacının eğer ticarî değilse incelik dolu bir hayatı değilse neyi anlatabilir ki? 600 akçelik çuka kablu sincab kürk ve 1440 akçelik çuka kablu sincab kürk bu noktada çok fazla lüks eşyanın görülmediği fakat değerli birkaç parça eşyadan zevkine ve görünüşüne önem verdiği hissedilen Elhac İsmail için belki de sönük kalan bir giysi türüdür (İKAS, 72b-1.).

2 Rebi'ül-evvel 1134 (21 Aralık 1721) tarihli kaydın sahibi Ali bin Ahmed servet sahibi diğer bir zengindir. Terekesi 395.523 akçe değerindedir. Terekesinin sadece 30.411 akçelik kısmı ev ve giyim eşyalarının değeridir. Bunların değerine bakıldığında sıradan bir hayatının olduğu, yaklaşık 1000-2000 aralığındaki kılıç, kuşak ve tüfenk gibi eşyalarının en değerli eşyaları olduğu ve 900 akçelik, neden imâl edildiği bile belli olmayan **köhne kürk**ünün ortalama hayat süren birinin hayatı için abartı durmadığı söylenebilir. Fakat Ali bin Ahmed'in serveti ortalamanın çok üstündedir. Serveti ise

¹⁵ "Mermerşâhî de denilen ince bir patiska." Parlâtır (2006: 1552).

ticarî nitelikteki çeşitli iplikleri, nakit parası ve altınlarından oluşmaktadır. Ali bin Ahmed zengin bir tüccardır. Ali bin Ahmed'in servetinin yaklaşık üçte biri oranında bazıları askerî sınıf üyesi olan bazı kişilere borcu vardır. 120.000 akçelik Ahmed Ağa'ya olan borcu en dikkati çekenidir. Dolayısıyla bir müteşebbis için 900 akçelik kürk, önemli bir simge olmalıdır (İKAS, 43a-1).

Sıralamadaki diğer kişi 19 Cumâde'l-ûla 1134 (7 Mart 1722) tarihli kaydın sahibidir. Belgenin bir erkek terekesi olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü eşi Emine Hatun'dan bahsedilmektedir. Ancak defterdeki yırtık kısım nedeniyle ismi tespit edilememektedir. Kişinin hayatına bakıldığında servetinin 60.000 akçelik ev, 264.290 akçelik altın, oldukça yüksek meblağlar tutan nakit paraya dayandığı görülmüştür. Bu verilerden tipik bir tefeci olabileceği düşünülmüştür. Ev ve giyim eşyaları ise oldukça mütevazıdır. Bu mütevazılığın içinde 3000 akçe değerindeki pendül saati dikkat çekmektedir. Zenginliğine rağmen mütevazı hayat tarzının içinde şal nafe kürk 1500, yeşil sincab kürk 2060, köhne kürk 300 bulunması bu tefecinin güven ve zenginlik imajı yaratmaya çalıştığını akla getirebilir mi?

Son olarak Sabıka Yenişehir Emin-i Kâtibi Ahmed Efendi bin Ömer Efendi'den bahsedilmelidir. Terekesi 341.460 akçedir. Defterdeki on birinci zengin kişidir. Bu kişilerin içinde parasını en çok kürke yatıran da odur. Hayatına baktığımızda servetinin 120.000 akçesi mülk menziline değeridir. Eşyaları arasında en düşüğü 1000 akçe olan sim gaddareler, sim kılıçlar, 16.000 akçe değerindeki altın kılıç, yine simden değerli at takımları dikkat çekicidir. Kalemîyye mensubu olduğu düşünülen zatın, bu kadar değerli eşyalarının içinde 36.900 akçelik kürkü, bunun da semmûr olması hem zenginliği hem de aileden gelen 'asaleti' sergilediği için gayet yerinde durmaktadır. Tabi 36.900 akçelik bir kürk sahipliği kişinin hayatını nasıl yaşadığına dair de ipuçları sunmaktadır.

Toparlamak gerekirse kürk sahipliğiyle servet arasında bir ilişkinin olduğu açıktır.¹⁶ Fakat lüks ve zarif bir hayat sürmek, görülen o ki kişinin özel tercihlerinin ötesinde bazı koşullara bağlıdır. Bunlar da, kürk giyimini sergileyecek ortamın mevcudiyeti, kişinin ailevî bağları gibi faktörler olmalıdır. Diğer yandan aynı servet grubu içinde kürke olan ilginin de aynı olup olmadığına dair soruya cevap farklı olabilir.

¹⁶ Bu sonuca uyumlu şekilde, aynı dönemde Rusçuk merkezli sosyo-kültürel ve ekonomik hayata dair yapılmış bir çalışmada da (Erdoğan 2010: 192) kürke -sıklığı belirtilmese de- rastlanıldığı ancak kürk sayısı ile unvan ve kürk sahipliği arasında bağın olduğu belirtilmiştir. Benzer sonuçlar için Edirne kenti için yapılmış çalışma için bkz. Oğuz (2013: 122-123, 128). Üst tabakalardaki kişilerin kürke verdiği önemin örnekleri için ayrıca Karahasanoğlu (2008: 109).

3.1. Terekesinde En Çok Kürke Yatırım Yapanlar

Bu bölümün açıklamasında kürk sahiplerinin kürk fiyatlarının yekûnlarının tereke toplamları içinde yüzde kaçına denk geldiği hesaplanmıştır. İşlem kişi bazında tek tek yapılmıştır. Yapılan sorgulama sonucunda ilk göze çarpan sonuç kürke ayrılan oranların oldukça düşük olmasıdır. Hatta en zengin 11 kişiden sadece biri % 15 eşliğini geçebilmiştir. Ticarî mallar, taşınmazlar, ev ve giyim eşyaları, altın ve nakit gibi yatırımların miktarlarının kürke ayrılan parayı gölgede bıraktığı sonucuna varılması başlıca nedendir. Kürke servetinin % 15'inden fazlasını yatırımlar ise -bir kişiyi çelebî unvanından ötürü dışarıda bırakırsak- askerî sınıf üyeleridir. Bu kişilerin neden bu refleksi gösterdiklerini saptayabilmek için terekeleri aracılığıyla hayatlarına bakıldığında elde edilen veriler ve bilgiler şu şekildedir:

İlk kişi terekesinin % 49'unu kürk oluşturan Hüseyin Beşe bin Abdullah'tır. Kürkü 3430 akçedir ve kırmızı çuka kablu nafe olarak tanımlanmıştır. 6963 akçeli terekesi üç beş parça eşyadan oluşmaktadır. İncelenen veriler içinde en fakir 12. kişidir. Kürkünün değeri ortalama hayat süren kişilerin kürklerinden bile değerlidir. Hüseyin Beşe'nin bu kürkü nasıl edindiği gerçekten soru işaretidir (İKAS, 25b-2).

İkinci kişi Mehmed Çavuş bin Mustafa'dır. 9041 akçelik terekesini 3775 akçesi toplam üç kürkünün fiyatıdır. En değerlisi 1500 akçeliktir. Bu kürkünden sonra en değerli eşyası asker olmasının da gereği olarak 1100 akçelik tüfengidir (İKAS, 81b-1).

Üçüncü kişi 9416 akçelik terekesiyle Mustafa Efendi bin Süleyman'dır. Terekesinin yaklaşık 4000 akçesi 3 kürkünün fiyatıdır. Terekesinin tamamı ev içi eşyalarından ve giyim kuşamdan oluşmaktadır. Sahip olduğu eşyaların değeri genellikle 50 ile 100 akçe arasında değişmektedir. Bir cilt 500 akçelik kitabı iki kürkünden sonra en değerli eşyasıdır. Bu hayat standartlarının içinde 1440 akçelik beden nafe kürkü ve 1139 akçelik sincab kürkü gerçekten çok pahalı durmaktadır (İKAS, 30b-1.)

Dördüncü sıradaki kişi Mehmed Ağa bin Abdurrahman'dır. Terekesi 27.477 akçedir. Ağa unvanına bakılırsa kariyerinde ilerlemeye çalışan bir askerî sınıf üyesidir. Servetinin tamamı ev, giyim eşyası ve silahlarından oluşmaktadır. 5000 akçenin üzerindeki sim raht ve rişmesi, 1400 akçelik sim gaddare ve kılıcı en gözde eşyalarındandır. Bunun yanında çeşitli değerlerde beş çeşit kürkü bulunmaktadır. Bunlar içinde 2610 akçelik köhne semmûr nafesi kürkü en değerli olandır. Terekesinin %21.3'ünü kürklerinin fiyatı oluşturmaktadır (İKAS, 42a-5).

Beşinci sıradaki Kalemtraş Ebubekir Çelebî bin Abdullah'ın terekesi 5055 akçedir. Fakir bir hayatının olduğu tereke yekûnundan anlaşılmaktadır. Bu yokluğun içinde cinsi bile belirtilmeyen ancak servetinin %17.8'ini oluşturan 900 ve 90 akçelik iki kürkü şaşırtıcı durmaktadır (İKAS, 14b-3).

Altıncı sıradaki kişi Mustafa Paşa'nın kapıcılarından olarak tanımlanan Osman Ağa İbn Mehmed'dir. 36.337 akçelik terekesiyle çok da fakir olmayan bir hayat sürdürdüğü söylenebilir. Hayatına dair izlere baktığımızda 1400 akçelik sim akrep saati sıradan pek çok eşyasının içinde dikkati çekmektedir. Aynı şekilde 1800 akçelik yağmurluk ve başlığı da öyle. Toplam değer 6400 akçe ile terekesinin %17,6'sını oluşturan dört kürkü bulunmaktadır. En değerlisi de 3000 akçedir (İKAS, 30a-3).

Yedinci sıradaki iki en pahalı kürke sahip olan Sabıka Yenişehir Emni kâtibi Ahmed Efendi bin Ömer Efendi'dir (İKAS, 80b-1). Hayatı yukarıda aktarıldığı için burada tekrar ele alınmayacaktır. Fakat belirtmeli ki servetinin % 16. 1'i kürklerinin değeridir. Son olarak Mahmud Ağa bin Hüseyin'den bahsedilebilir. 34.151 akçelik terekesiyle ortalama bir hayat sürdürdüğü düşünülmektedir. Terekesindeki 14.400 akçelik cariyesi dikkat çekicidir. Eşyalarının ortalama olduğu söylenebilir. Diğer dikkati çeken toplam değeri 5340 akçe olan beş ayrı kürküdür. Bunlar servetinin % 15.4 'ünü oluşturmaktadır (İKAS, 29b-2).

Kürke en çok parayı yatıran bu kişilerin dikkat çekici iki özelliği vardır. Bir kişi hariç hepsinin askerî sınıf üyesi olması ve birden fazla kürke sahip olmalarıdır. Ahmed Efendi'yi saymazsak yokluğun ya da orta hâlliliğin içinde birden fazla kürke sahip olmak kürk sahipliğinde zenginlerin dışında giyinme işlevinden çok gösteriş ihtimalini akla getirmektedir.

4. Sonuç

46 Numaralı İstanbul Askerî Kassam Defteri'ndeki tereke kayıtlarına dayalı olarak yapılan bu çalışmada şu sonuçlara ulaşılmıştır: Öncelikle incelenen verilerde kürk kullanımının yaygın olduğu tespit edilmiştir. Yani saray ve çevresinin dışında toplumun her kesiminde –veri havuzundan çıkan sonuçla- kürk örneği üzerinden lüks mallara ilgisinin olduğu belirtilebilir. Ayrıca piyasada aynı cins kürkün farklı kalitede olanlarının varlığı tespit edilmiştir. Kürkü kullanılan hayvanların da çok geniş yelpazede olduğu görülmüştür.

Kürk sahipliği ile servet arasında bu güne kadar pek çok çalışmada da dile getirildiği gibi sıkı bir ilişki vardır. Ancak mutlaka belirtilmelidir ki, en fakir kişinin bile çok düşük değerinde de olsa kürkü bulunabilmektedir. Bu durumu incelenen defterdeki kürkü olmayanların sayısının 18 olması da gösterir. Bu noktada kürk kullanımında ısınma işlevinin etkin olduğu varsayılabilir. Ancak fakir kişilerin de kürk edinirken -kürkünün ona hediye ya da miras kalmış olabileceği ihtimalleri göz önünde bulundurularak- güzel görünme maksadını da taşıyabileceği söylenebilir.

Diğer yandan zenginlikle pahalı kürk sahipliği arasında sıkı bir ilişki vardır. Fakat en zengin kişi ile en yüksek değerdeki kürke sahip olan kişinin servetleri arasında yaklaşık 10 kat fark varken, biri servetinin %0,6'sını diğeri de % 16,17'sini kürke

ayırmasını nasıl açıklayabiliriz. Üstelik bu kişilerin hayatlarına dair bulgularda kürklerine dair tespit edilenlerle aynıdır. En zengin kişinin ev içi ve diğer giyim unsurları sıradanken, diğer kişinin daha lüks içinde yaşadığı hissedilebilmektedir. Burada bizim vardığımız sonuç Neumann'ın işaret ettiği sonuçlarla örtüşmektedir. Yani kürk gibi lüks kabul edilen bazı simgesel eşyaların sahipliğinde kişinin yaşadığı çevreye uyum sağlama çabası, serveti sergileyecek statünün varlığı ya da yokluğu, yeni zengin olma ya da aileden elit bir tabakada yer alma gibi durumlar etkilidir. Verilerimizdeki en zengin beşe unvanlı ismi belirlenemeyen kişi servetini statüsünden ziyade ticarî mallarına dayandırmaktadır. Ancak listede en zenginler içinde olan ve en değerli kürkleri bulunan üç kişinin askerî sınıf içinde elit denilebilecek gruplara yakın yaşadıkları anlaşılmaktadır. Unvanından statüsünün ortalamanın üstünde olabileceği düşünülen Elhac Salih Ağa, bir paşa kızı olan Hacer Hanım ve babası da efendi olan bir Kâtip Ahmed Efendi gibi. Dolayısıyla kişinin zenginliğinin kaynağı ile kürklerinin cinsi ve kalitesi arasında ilişkinin bulunduğu söylenebilir.

Buradan ayrıca şu sonuca da varılacaktır. Aynı servet gruplarında kürk kullanımında benzer tutumlar görülmemektedir. Elimizdeki veriler kürkün en iyisini taşıma gayesini çok zenginlikle değil daha çok içinde bulunulan sosyal çevreyle uyumla daha çok alakalı olduğunu hissettirmektedir.

En çok kürke para ayırıp % 15'lik eşiği aşanlara dair elde edilen sonuçlar şunlardır. Bir kere bunların bir kişi hariç hepsinin askerî sınıf üyesi olması ilginçtir. Zengin olan bir kişi hariç fakir ve ortalama hayatlarında bu tutumları göstermeleri kişisel zevklerinin yanında hami ya da içinde bulunulan çevreye uyum gösterme çabası faktörünün toplumda etkin olduğu tezine bizi yaklaştırmaktadır. Bunun dışında bu kişilerin daha üst mertebedeki yöneticilerden etkilenerek belki de sırf gösteriş için kürk edindikleri düşünülebilir. Sonuç olarak bütün bu veriler bize kürk sahipliğinde giyinmek yani vücudu örtmek ısınmak kadar, hatta daha fazla gösterişin de etkili olduğunu işaret eder. Son olarak, bu bulguların daha geniş veri havuzu oluşturularak yeni çalışmalarla sağlamanın yapılması gereği açıktır.

EK : İstanbul Kısmet-i Askeriyye Mahkemesi Sicil Defteri, No. 46,Tereke Sahipleri¹⁷

Tablo I: Defterdeki Tereke Sahipleri

Belge /sayfa no	İsim	Kürkün %'lik oranı	Kürk toplamı	Kürk Çeşidi	Tereke Yekûnu	Açıklama	Tarih
88a-1	Ahmed Çelebi bin ?	%3.8	90	Köhne ? kürk 60, Kürk 30,	2333		Hâdî Cumâde'l-'ahire 1134
2b-2	Molla Halil	0	0	Yok	3740	-	26 Muharrem 1134
14a-1	?	%1.06	51	Kürk 33, Kürk 18	4784	Metnin üst kısmı yok	10 Safer 1134
82a-1	Fatma Hatun bint Halil	%3.1	150	Köhne ? kürk 150	4788	Ömer bin? (üst kısımlar yok)	Gurre 1134
14B-3	Ebubekir Çelebi bin Abdullah	%17.8	900	Kürk 900	5055		12 Muharrem 1134
23b-1	?	%9.6	490	Kürk 100, kürk 390	5088	Metin kısmı okunaksız	23 Safer 1134
21b-2	Havva bint Ahmed	0	0	Yok	5210	Sagire	Rebi'ü'l-evvel 1134
55b-3	? Efendi bin Mehmed	%6.8	370	? Kürk 370	5331		6 Rebi'ü'l-âhir 1134
48a-2	Sinan Bey bin Abdullah	0	0	Yok	5404		Gurre Rebi'ü'l-âhir 1134
92a-2	? Hatun bint Resul	%1.4	90	Köhne kırmızı nafe sincab nafesi kürk 90	6307	Eş Ali Efendi	4 Receb 1134
88b-2	Arabacı Mehmed Bey bin Mustafa Bey	0	0	Yok	6565	Üst kısım yıpranmış	15 Cumâde'l-'ahire 1134
25b-2	Hüseyin Beşe bin Abdullah	%49.2	3430	Kırmızı çuka kablu nafe kürk 3430	6963		6 Rebi'ü'l-evvel 1134
79b-3	Ali bin Mehmed	%0.5	42	? Kürk 42	7697		15 Cumâde'l-ûla1134

¹⁷ Sayfa, belge sayıları ve belge tarihleri tablodan takip edilebilir.

91b-3	Amine Hatun bint Abdullah	0	0	Yok	8509	Ali Çelebi bin Ali	17 Cumâde'l-'ahire 1134
59b-2	Afife Hatun bint Süleyman	%3.3	300	Köhne sincab kürk 300	8870	Esseyid Mustafa Çelebi	27 Rebi'ü'l-âhir 1134
70b-2	Ahmed Efendi bin Hüseyin	%6.6	600	Köhne nafe kürk 560, Kuzu kürk 40	9009		24 Rebi'ü'l-âhir 1134
81b-1	Mehmed Çavuş bin Mustafa	%41.7	3775	Nafe kürk 1500, Köhne kürk 575, 2 Semmûr kürk 200	9041		20 Cumâde'l-'ahire 1134
32b-3	Elhac Ahmed bin Hüseyin	%10.9	1000	Nafe kürk 1000	9094		Yok
40a-2	Rukiyye Hatun Bint Hüseyin Çelebi	% 2.1	200	Kürk 200	9292		23 Safer 1134
30B-1	Mustafa Efendi bin Süleyman	%27.2	2569	Nafe kürk 1440, Sincab kürk 1129	9416		12 Rebi'ü'l-evvel 1134
92b-2	Ali Çelebi bin Abdullah	0	0	Yok	9900		12 Receb 1134
38a-1	İbrahim Bey bin Mehmed	0	0	Yok	10042		18 Rebi'ü'l-evvel 1134
6b-1	?	%13.2	1600	Nafe kürk 1600	12112	Metnin üst kısmı yok	?
30b-2	Hatice Hatun Bint Abdullah	4%	501	Köhne semmûr kürk 501	12330		6 Rebi'ü'l-evvel 1134
35a-3	Azize Hanım Bint Ali	%1.2	162	Köhne sincab kürk 162	12687		28 Safer 1134
9a-1	?	0	0	Yok	12847	Metnin üst kısmı yok	?
3b-4	Adile Hatun Bint Ali Bey	%0.6	90	Köhne kürk 90	13736	-	26 Muharrem 1134
11a-4	Ümmügülsüm Hatun Bint Mehmed	%11.5	1700	Sincab kürk 1700	14682	-	9 Safer 1134
47a-3	Safiye Hatun Bint Abdullah	%7.9	1170	Sincab kürk 560, Sincab	14775		24 Rebi'ü'l-evvel 1134

132 Modern Türklük Araştırmaları Dergisi Cilt 15. Sayı 1. Mart 2018

				kürk 610			
32a-2	Havva Hatun Bint Şaban	%12.4	1980	Sincab kürk 1980	15888		9 Rebi'ü'l-evvel 1134
34a-1	Molla Mustafa bin İsmail	~~%0.7~~	120	Köhne kürk 120	16190		11 Rebi'ü'l-evvel 1134
14b-2	Sipahi Ömer bin Osman	0	0	Yok	17275		Gurre Safer 1134
46b-2	Aişe hatun Bint Elhac Yusuf	%4.8	840	Köhne sincab kürk 840	17435		2 Rebi'ü'l-âhir 1134
2a-1	Aişe Hatun Bint Mehmed	%2.7	480	Köhne sincab kürk 480, Def'a köhne sincab kürk 100	22700	-	5 Muharrem 1134
1b-1	Hanife? Hatun Bint Abdullah	0	0	Yok	23279	Metnin üst kısmı yok Eş Hacı Süleyman	2 Safer 1134
48a-1	Elhac Hüseyin bin ?	%0.6	147	Kabsuz köhne kürk 72, Kuzu kürk 75	24198		27 Rebi'ü'l-evvel 1134
86a-1	Hatice Hatun Bint Osman	0	0	Yok	24222	Hüseyin Çelebi	
8A-1	?	%5.1	1300	Sincab kürk 900, Sincab kürk 400	25085	Metnin üst kısmı yok	?
28b-4	Ümmügülsüm Hatun Bint Hüseyin	%4.2	1100	Sincab kürk 1100	25961		Gurre Rebi'ü'l-evvel 1134
51a-1	Elhac Mustafa ibn Elhac Yusuf	%2.4	670	Çalkafa kürk 600, Kuzu kürk 70	26647		2 Rebi'ü'l-âhir 1134
44b-1	Hatice Hatun Bint Ali Ağa	7%	1900	Köhne kürk 600, Çuka kablü sincab kürk 1300	26897		8 Rebi'ü'l-evvel 1134
42a-5	Mehmed Ağa ibn Abdurrahman	%21.3	5870	Yeşil çuka kablü nafe kürk 500, Cedid yağmurluk maa köhne kürk 850, Kırmızı çuka	27477		?

				kablu nafe kürk 1610, Sincab nafesi kürk 300, Köhne semmûr parçası kürk 2610			
60a-3	Ahmed bin Hasan?	1%	300	Köhne? Kürk 300	28996		26 Rebi'ü'l-âhir 1134
21a-1	Dergâh-ı ali yeniçerilerinden Mustafa Yazıcı bin Mehmed	%8.7	2640	Nafe kürk 2280, Köhne kürk 360	30100		6 Safer 1134
47b-3	Mehmed Çelebi ibn Mustafa	%1.8	548	2 Köhne nafe kürk 548	30314		22 Rebi'ü'l-evvel 1134
78b-2	Emine Hatun bint ?	%9.9	3250	Köhne sincab kürk 500, Hatayi kablu kablu kakum kürk 2750	32553	Eşi Mehmed Çelebi	Gurre Cumâde'l-'ahire 1134
67a-2	Esseyid Ömer Çavuş Ağa bin Esseyid Ahmed	%4.5	1500	Kırmızı çuka nafe kürk 1000, Köhne kabsuz nafe kürk 200, Köhne kürk 300	32678		28 Rebi'ü'l-âhir 34
29b-2	Mahmud Ağa bin Hüseyin	%15.4	5340	Çuka kablu ? Kürk 1500, Köhne yeşil çuka kablu sincab kürk 1000, Köhne mai çuka kablu nafe kürk 800, Köhne kabsuz nafe kürk 600, Çuka kablu köhne zerdeva kürk 1440	34515		13 Rebi'ü'l-evvel 1134
45a-1	Duhani	%1.5	545	köhne? Kürk	34965		25 Rebi'ü'l-evvel 1134

134 Modern Türklük Araştırmaları Dergisi Cilt 15. Sayı 1. Mart 2018

	Mehmed Bey bin Ahmed			545			
42a-2	Latife Hanım Bint Abdullah	%3.4	1240	Sincab kürk 1240	36034		10 Rebi'ü'l-evvel 1134
30a-3	Osman Ağa ibn Mehmed	%17.6	6400	Kırmızı çuka kablü çalkafa kürk 2000, Kakum arkası kırmızı köhne beden kürk 200, Çuka kablü sincab kürk 1200, Kabsuz nafe kürk 3000	36337		8 Rebi'ü'l-evvel 1134
28b-3	Aişe Hatun Bint Abdullah	%3.2	1200	Köhne kakum kürk 1200	36790		Gurre Rebi'ü'l-evvel 1134
20a-2	Osman kapudan bin Ömer	%7.7	2900	Kürk 900, Mai çuka kablü kemerhane? Kürk 2000	37190		5 Safer 1134
15a-2	Hüseyin bin Mehmed	%6.8	2700	Yeşil çuka nafe kürk 1500, Sincab kürk 1200	39514		Gurre Safer 1134
45b-2	Mehmed Efendi bin Süleyman	%14.6	5915	Mai çuka kablü kürk nafe 2900, Nafe köhne kürk 480, Yeşil çuka kablü sincab kürk 1200, Köhne sincab kürk 1140, Sincab ? Kürk 295	40055		25 Muharrem 1134
13b-1	?	0	0	Yok	41640	Metnin üst kısmı yok	?
55b-2	Elhac İbrahim bin Mustafa	%2.7	1200	Kırmızı ? Kürk 1200	43420		14 Rebi'ü'l-evvel 1134
52a-1	İbrahim Ağa bin Ahmed Ağa	0	0	Yok	45126		15 Rebi'ü'l-âhir 1134
19b-1	Bostanî ? Bin Ali	%4.2	1970	Çalkafa kürk	46662		25 Safer 1134

				3250, Beşir? kürk 3000, Köhne beşir kürk 1970			
44a-2	Hatice Hatun Bint Mehmed	%6.1	3250	Köhne sincab kürk 500, Hatayi kablu kablu kakum kürk 2750	52551		21Rebi'ü'l-evvel 1134
62a-2	Sandalcı Elhac Ömer bin Elhac Halil	%0.2	1800	Mai çuka kablu tilki nafesi kürk 1800	57375		15 Rebi'ü'l-âhir 1134
90a-2	İbrahim Çelebi bin Abdullah	%3.1	1830	Sansar kürk 750, Köhne çalkafa kürk 1080	59023		20 Cumâde'l-âhire 1134
49b-2	Elhac Süleyman Ağa bin Mehmed	0	0	Yok	60761		7 Rebi'ü'l-âhir 1134
87b-1	Amine Hatun bint Elhac Hüseyin	%8.6	5299	Hare kablu kakum kürk 3299, Telli hatayi kablu sincab kürk 2000	61242		19 Cumâde'l-ûla 1134
39a-5	Ebubekir Ağa bin Halil	%0.6	400	Kürk 400	62447		11 Rebi'ü'l-evvel 1134
67b-1	Arslan Veled Arakil	%0.1	100	Dizlik? kürk 100	73334		8 Cumâde'l-ûla 1134
9b-1	?	%2.2	1700	Kırmızı çuka kablu nafe kürk 700, Kırmızı çuka kablu nafe kürk 1000,	74875	Metnin üst kısmı yok	?
3a-3	Ahmed Çelebi ibn Mustafa	%1.02	798	? Kürk 798	77836	-	27 Muharrem 1134
29b-1	Sefer Çavuş bin ?	%6.6	5200	Kırmızı nafe kürk 2000, Çalkafa kürk 3200	78710		6 Rebi'ü'l-evvel 1134
51b-2	Emine Hatun	%0.5	430	Köhne tavşan	81293		9 Rebi'ü'l-âhir 1134

136 Modern Türklük Araştırmaları Dergisi Cilt 15. Sayı 1. Mart 2018

	bint İbrahim			kürk 100, Köhne kakum kürk 330			
56a-2	Mahmud Ağa bin Mehmed	%2.5	2305	Çalkafa kürk 2305	91.017		25 Safer 1133
45b-1	Kasab Elhac Mehmed bin Abdullah	%0.2	268	Kuzu kürk 268	91132		15 Muharrem 1134
83b-2	İsmail Efendi bin Yusuf	%6.2	5900	Sarı çuka nafe kürk 1400, Kırmızı nafe kürk 2780, Zerdeva kürk 1720	94510		8 Cumâde'l-'ahire 1134
18a-3	Elhac Ömer Ağa	0	0	Yok	97516	-	6 Muharrem 1134
6a-4	Elhac Hüseyin bin Abdullah	%7.9	7800	Kırmızı çuka kablü sincab kürk 3600, Nafe kürk 3000, Sincab kürk 1200	98710		25 Muharrem 1134
25a-4	Zine? Hatun bint Abdullah	%7.1	7620	Sincab kürk 1400, Mai hatayî kablü kürk 1020, ? Kürk 5200	106699		7 Safer 1134
9a-2	Mehmed Ağa bin Ahmed	%5.9	7200	Köhne vaşak kürk 1200, Defa köhne vaşak kürk 4000, Cedid nafa kürk 2000	120600	-	Gurre Safer 1134
37b-5	Ahmed beşe ibn Mustafa	0	0	Yok	129270		10 Rebi'ü'l-evvel 1134
58a-1	Mirahur İbrahim bin ?	%2.5	3360	Köhne çuka kablü nafa kürk 3000, Köhne beyaz ? Kürk 360	130280		25 Rebi'ü'l-âhir 1134
7a-1	?	4%	5824	Köhne yeşil çuka kablü sincab Kürk	142720	Metnin üst kısmı yok	?

				1580, çuka kablü nafe kürk 1975, Köhne çuka kablü nafe kürk 2299			
84a-1	Mustafa Çavuş Ağa bin Ahmed	%1.3	1947	Köhne kürk 446, Beyaz kedi kürk 400, Köhne çalkafa kürk 1101	147805		10 Safer 1134
50b-1	Elhac Mahmud bin Hüseyin	%0.1	300	Çuka nafe kürk 300	151740		Gurre Rebî'ü'l-âhir 1134
85b-2	Elhac Süleyman Çavuş Ağa bin Ahmed	%10.2	16430	Şala kablü kedi kürkü 530, Yeşil şala karsak? Kürk 1120, Sincab nafesi ? Kürk 840, Köhne kakum ? Kürk 600, Sarı şal kablü sincab nafesi ? Kürk 960, Kırmızı çuka sincab kürk 2300, kırmızı çuka kablü nafe kürk 4080, Şal çuka kablü çalkafa kürk 6000	159905		15 Safer 1134
89a-2	Ahmed Çelebi ibn Abdullah	%0.5	979	Hatayi kürk kabı 430, Köhne sincab nafesi kürk 549	173046		selh Cumâde'l-ûla1134
4a-3	Elhac Mustafa ibn Ahmed	0	0	Yok	180173	Metnin üst kısmı yok	Muharrem 1134
14b-4	Elhac Ahmed bin Abdullah	%1.3	2580	Nafe kürk 2580	192789		20 Safer 1134
34b-1	Rukiye Hanım	%4.7	10900	Hatayi kablü köhne kakum	228852		6 Rebî'ü'l-evvel 1134

138 Modern Türklük Araştırmaları Dergisi Cilt 15. Sayı 1. Mart 2018

	bint İbrahim Paşa			kürk 2000, Sincab nafesi kürk 500, Mai hatayî sincab kürk 2000,Diba kakum kürk 6400			
40a-2	Elhac Süleyman bin Ali	%0.9	2600	Nafe kürk 800, Köhne sincab kürk 720, Semmûr kürk 1080	278096		Gurre Şaban 1133
33a-3	Duhanî Elhac Mehmed bin Halil	%1.2	3540	Çalkafa kürk 1300, Çalkafa kürk 1440, Sincab kürk 800	293805		10 Safer 1134
53b-2	Rukiye Hatun bint Ramazan	%1.7	5440	Sarı atlas ? Su samuru kürk 1900, Telli hatayî kablu kakum ? Kürk 3020, Köhne sincab kürk 520	304976	Mehmed çelebi	11 Rebi'ü'l-evvel 1134
80b-1	Sabıka Yenişehir emini kâtibi Ahmed Efendi bin Ömer Efendi	%16.17	55.230	Yeşil çuka paça kürk 14350, Kırmızı cedidi semmûr kürk 36900, Sincab kürk 3020, ? Kürk 690	341460		Gurre Cumâde'l-ûla1134
87a-1	Erkek terekese	%1.04	3860	Şal nafe kürk 1500, Yeşil sincab kürk 2060, Köhne kürk 300	369833		19 Cumâde'l-ûla1134
54a-1	Niş defterdarı Mehmed Ağa bin Ahmed	%0.1	720	Şal kürk kabı 720	391915		4 Muharrem 1134
43a-1	Ali bin Ahmed	%0.2	900	Köhne kürk 900	395523		2 Rebi'ü'l-evvel 1134

72b-1	Elhac İsmail bin?	%0.4	2040	Çuka kablu sincab kürk 600, Çuka kablu sincab kürk 1440	440020		21 Rebi'ü'l-âhir 1134
37a-1	Ali Çelebi bin Ali Efendi	%0.008	360	Müstamel kabsuz sincab kürk 360	442706		15 Rebi'ü'l-evvel 1134
27a-5	Salih Efendi bin Hüseyin Ağa	%0.7	3700	Sincab kürk 1000, Köhne yeşil çuka nafe kürk 1200, kabsuz sincab kürk 1500	522868		10 Rebi'ü'l-evvel 1134
8a-3	Hacer Hanım bint Mehmed Paşa	2,10%	11600	Cedidi semmûr kürk 9000, Müstamel kakım kürk 2600	536207	Metnin üst kısmı yok	4 Safer 1134
12a-2	Elhac Salih Ağa bin Mehmed	%7.1	48100	Yeşil çuka kablu semmûr 22000, Yeşil çuka kablu semmûr Kürk 6000, semmûr kürk 15000, semmûr kürk 2100, Sincab kürk 3000,	674360		2 Muharrem 1134
21a-2	Esseyid Mehmed bin Esseyid Ebubekir	0	0	Yok	713280	Aslen Diyarbekirli	8 Zi'l-hicce 1134
54b-1	Yağlıkcı Elhac? Beşe bin Mehmed	%0.6	10500	Çuka semmûr kürk 6800, Çuka nafe kürk 1300, Nafe kürk 800, ? Kürk 400, Sincab kürk 1200	3.609.808		8 Safer 1134

Kaynaklar

Arşiv Kaynakları

İKAS İstanbul Kısmet-i Askeriyye Mahkemesi Sicil Defteri, No 46.

Kitap ve Makaleler

- ARGIT B. İ. (2015) 'Osmanlı İstanbul'unda Giyim Kuşam', *Antik Çağlardan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*, Cilt 4.
- ARGIT B. İ. (2004) 'An Evaluation of the Tulip Period and Period of Selim III in the light of Clothing Regulations', *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, Sayı 24: 11-28.
- ARTAN T. (1998) 'Terekeler Işığında 18. Yüzyıl Ortalarında Eyüp'te Yaşam Tarzı ve Standartlarına Bir Bakış Orta Halliliğin Aynası', *18. Yüzyıl Kadı Sicilleri Işığında Eyüp'te Sosyal Yaşam*, Ed. Tülay ARTAN, İstanbul.
- ARTAN T. (1999/2000) '18. Yüzyıl Başlarında Yönetici Elitin Saltanatın Meşruiyet Arayışına Katılımı', *Toplum ve Bilim*, 83 Kış.
- BARKAN Ö. L. (1966) 'Edirne Askeri Kassamı'na Ait Tereke Defteri (1545-1659)', *Belgeler*, Ankara, Cilt III.
- BOCOCK R. (1993) *Tüketim*, Çev. İrem KUTLUK, Ankara.
- BOZKURT F. (2011) *Tereke Defterleri ve Osmanlı Maddi Kültüründe Değişim (1785-1875 İstanbul Örneği)*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Sakarya.
- CANBAKAL H. (2009) 'Barkan'dan Bu Yana Tereke Çalışmaları', *Vefatının 30. Yıldönümünde Ömer Lütfi Barkan, Türkiye Tarihçiliğine Katkıları ve Etkileri Sempozyumu*, İstanbul.
- D'OHSSON M. (Tarihsiz) *18. Yüzyıl Türkiye'sinde Örf ve Adetler*, Çev. Zerhan YÜKSEL, (Tercüman 1001 Temel Eser).
- EMECEN F. (2000) 'İ. İbrahim', *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 21: 274-281.
- ERDOĞAN M. K. (2010) 'Tereke Kayıtlarına Göre XVIII. Yüzyılın Ortalarında Rusçuk'ta Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Hayat', *Akademik Araştırmalar Dergisi*, Sayı 45.
- GEZER, Y. (2015) 'Yazma Eserler Işığında Patrona İsyanı Hakkında Bir Değerlendirme', *Osmanlı İstanbul'u*, Cilt III, Ed. Feridun EMECEN&Ali AKYILDIZ, İstanbul, 331-352.
- GÖÇEK F. M. (1999) *Burjuvazinin Yükselişi ve İmparatorluğun Çöküşü*, Çev. İbrahim YILDIZ, İstanbul.
- HUART C. (1988) 'Ağa', *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt I, İstanbul.
- KARABABA E. (2006) *Origins of a Consumer Culture in an Early Modern Context: Ottoman Bursa*, Department of Management Bilkent University, Ankara.
- KARACA F. (1988) 'Kürk', *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 26, İstanbul.
- KARAHASANOĞLU S. (2009) *A Tulip Age: Consumer Behavior and Material Culture In The Ottoman Empire (1718-1730)*, Binghamton University State University of New York.
- KARAHASANOĞLU S. (2008) 'Osmanlı İmparatorluğu'nda 1730 İsyanına Dair Yeni Bulgular: İsyanın organizatörlerinden Ayasofya Vaizi İspirizâde Ahmed Efendi'nin Terekesi', *OTAM*, Sayı 24.
- KARAHASANOĞLU S. (2010) 'İstanbul'un Lale Devri mi? Tarih ve Tarih Yazımı', *Tarih İçinde İstanbul Uluslararası Sempozyumu*, Türkiye, 14-17 Aralık, 427-440.
- KÖPRÜLÜ F. (1988) 'Bey', *İslam Ansiklopedisi*, Cilt II, MEB, Ankara.
- MERİÇ N. (2000) *Osmanlı'da Gündelik Hayatın Değişimi*, İstanbul.

- MONTAGU L. (2008) Şark Mektupları, Haz. Dursun GÜRLEK, İstanbul.
- NEUMANN C. K. (2009) 'Birey Olmanın Alâmeti Olarak Tüketim Kalıpları: 18. Yüzyıl Osmanlı Meta Evreninden Örnek Vakalar', *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar*, 8, Bahar: 7-47.
- OĞUZ G. (2013) *Bir Osmanlı Kentinde Taşınır ve Taşınmaz Mal Varlığına Dayalı Servet Analizi: Edirne Örneği*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi, Ankara.
- ORÇAN M. (2014) *Osmanlı'dan Günümüze Modern Türk Tüketim Kültürü*, Ankara.
- ÖZTÜRK S. (1988) 'Kassam', *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 24.
- ÖZ M. (2007) 'Reaya', *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 34.
- PAKALIN M. Z. (1993) *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Cilt I, İstanbul.
- PARLATIR İ. (2006) *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Ankara.
- REYHAN C. (2008) *Osmanlıda Kapitalizmin Kökenleri*, İstanbul.
- SABEV O. (2012) 'Osmanlı Toplumsal Tarihi İçin Değerli Kaynak Teşkil Eden Tereke ve Muhallefat Kayıtları', *Osmanlı Coğrafyası Kültürel Arşiv Mirasının Yönetimi ve Tapu Arşivlerinin Rolü Uluslar arası Kongresi*, İstanbul.
- TEKİN Z. (2002) 'Osmanlı Devleti'nde Kürk Ticareti', *Türkler*, Cilt 10.
- UZUNÇARŞILI İ. H. (1988) *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı*, Ankara.
- ZİLFİ M. C. (2008) *Osmanlı Uleması Klasik Dönem Sonrası*, Çev. Ömer Faruk ÖZÇINAR, Ankara.

Gülser Oğuz

Dr.Öğr.Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi öğretim üyesidir. Osmanlı geç klasik, 18. ve 19. yüzyıl toplumu, ekonomi ve kültür tarihi alanında çalışmaktadır.

Adres: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi öğretim üyesi
Nevşehir – TÜRKİYE
E-posta: gulseroguz@nevsehir.edu.tr

Yazı bilgisi:

Alındığı tarih: 11 Kasım 2017
Yayına kabul edildiği tarih: 15 Mart 2018
E-yayın tarihi: 30 Nisan 2018
Çıktı sayfa sayısı: 28
Kaynak sayısı: 35